

ПАМЕТТА НА МЕТАФОРИЧНИТЕ ФОРМИ КАТО ПОЗНАНИЕ

Християна Александрова Димитрова

THE MEMORY OF FORMS WHEN METAPHORIZING IN KNOWLEDGE

Hristiyana Aleksandrova Dimitrova

Abstract: Metaphor can be seen as a metaphysical armature when having in mind its subtlety and its contrast to the ordinary in language. Oppositionally, metaphORIZING as a means is used against the well-known, repeatable, literal meanings of the common language. At the least it can be perceived as nonsense, on the contrary, it is beheld as a constitution of compound human cogitation and intellectual construction. Metaphor possesses its own tradition of form which is sensed as the semantics memory it is built of. This is of importance when speaking about decoding the metaphORIZING whilst interacting via dialogicity. The memory of forms in metaphORIZING leads to a fictional meaning and if an alternative perusal occurs, that could only style a mistake. A metaphor is not just a substitution or “saying one thing instead of another”. Essentially, metaphor has its own being and only the literate one could use such in a way that is virtuoso-built whilst using language off the ordinary, but beyond.

Keywords: memory, language, metaphor, metaphysics, description

Значимият поглед в търсенето тук е, че метафоричното живее своя собствена метафизика. Метафората сама по себе си е отвлеченост от субстанциалното, предметеното. В своята рамка тя придава изразна форма на една висша и изкусна мисъл, която е далеч от буквалността. Служи си както с обозримото, така и с неговия контраст при определянето на концепта, но кодът е различен. Онази буквалност, с която една метафора се изгражда е винаги далеч сама от себе си. Винаги в своето интенционално цели нещо по-различно. В своята истина метафората може да попадне в мъглявина, ако се пресече неумело с интерпретиращия я. Но такава потенциална неяснота не пречи на метафората да битийства. Напротив, тя е характерна част от нея. Това изследване има фокус върху същността на формите, които остават като памет при носенето на смисъл от метафорично изразеното.

Употребата на метафори е характерна преди всичко за образования човек. Всеки умеещ да си служи с речта по такъв изкусен начин, че да постига яснота по отношение на трудни за схващане идеи, може да навлезе в метафизиката на метафората. По-детайлно-стига се дотам, че речта се превръща в инструмент, който вае предзададени посоки, които личното човешко съзнание умело е

пре-конструирало, за да насочи периферното си, или иначе казано колективно-заобикалящото го, да го следва и да навлиза в преднамереността на „течащата“ мисъл. „Това изцяло съответства на нейния стремеж към обективност и рационалност. Всяка идея намира потвърждение или опровержение в колективните действия в комуникацията и социалната практика. Те се опират единствено на разбирането на езика“ (Бузов 2004, 86).

Не може да се отрече въздействието, което гласовото оформление и интонация имат при служене с метафора в речта. Ако трябва да реконструираме погледа така: писмеността (grapheme), която също въздейства на менталното у човека, не е така силна като гласа (phone). Писмеността също води до образование, но за да бъде разгърната, то тя трябва преди това да бъде декодирана, прочетена и възприета. Първият ѝ белег е самото написване, за да съществува тя в света като изразени мисли и концепти, а оттам следва постъпателно и логично опериране с нея, за да се прояви накрая като познание. От друга страна, гласът, е по-бързо достигащото до човека-думите, в последващи фрази и изречения се усвояват различно от написаните буква след буква думи, които изискват повече време, концентрация и осмисляне.

Разбира се, че речта е проекция на писмеността, която първоначално е била положена, след това обхваната чрез четивно съзнание, осмислена, запаметена и от първо лице единствено число презентирана. Такъв е и лесният път на приемника да получава информация и познание, които друг преди него е усвоил, „осиновил“ и споделил. Това се явява феномен на днешния ден-не да извоюваш сам изводите от дадено познание, към което си се приближил, а да го приемеш в себе си през различен „аз“, който го реализира през речеви акт, обърнат към теб.

Метафоричното е много силно познание, защото за да го използва човекът, то това означава той да е работил върху тази своя перцепция в съответно качествено време. Навлезе ли се в диалогичност, която съдържа метафорично-построено, то от участниците в диалога се очаква дешифриране семантиката на отвлеченото по посока изразяване. Формата на една метафора, която даден език е съхранил, е своеобразна памет, носеща смисъл. Паметта на формите при метафоричното е от особена значимост, тъй като при потенциално „тектонско“ разместване пластове на смисъл, който дадена метафора носи, декодът би бил ако не погрешен, то друг. Всяка една метафора се възплъщава в своя единствена семантична рамка, откъдето и идва концептът за паметта на нейната форма. Тя се родее със своя симетрична парадигма и сингулария при значението. Плуралия може да се наблюдава единствено при нейна алтернативност, ако в езика съществува такава, или синонимност, но това не се среща често при метафорите, особено що се отнася за метафоричните идиоми.

Чрез подобен езиков способ образованият човек, ментално, навлиза лесно в метафизичната съотнесеност на познанието. Метафората корелира с тази си инобитийна природа, което въвежда ползвателят ѝ в познание от по-висш порядък. Подобна употреба в едно общуване води до двупосочна ангажираност - да се *презентира* и *интерпретира*, което от своя страна задълбочава разсъжденията и въвежда в по-изкусни форми при построяване на мисълта и на речта.

Метафорично-построеното, предавано към другия е значимо, защото се осъществява опериран тип познание, на което приемникът се поддава и което на свой ред видоизменя в себепознание, с което конституира „значимо себе“. Ако индивидуалното съзнание е „изтръгнато“ от колективното, то това означава, че то следва свои субективни ценности, владее свои условни търсения. Отделният индивид престава да е част, включена в цялото, „той се стреми извън това цяло и покрай него, често дори в борба с него, да се утвърди като суверенно битие. Такъв е индивидуалистът“ (Казанджиев 2004, 24).

Интересен момент идва оттам, че понеже *познавайки се* (себепознание), ние сме склонни да споделяме това „откривателство“ навън. Навън от нас. Тогава стигаме до другите като автентично предоставяме себе си и онова, до което сме достигнали като изводи спрямо познанието при работа с метафоричното, което сме усвоили отвън и сме отработили вътре. Това, в академичния свят, е познато като *трансперантен* метод или метод, чрез който себепознанието се постига с „вглеждане през“ (оттук идва и трансперентността като концепт) менталното и директно в света, който е там и е в очакване да бъде усвоен.

По този път неминуемо се задълбочава разбирането между първия и втория в диалогичната постройка при употреба на метафоричното в речта. Подаващият метафизично-мисловно съотнесеното е свидетел на постъпилото в съзнанието на възприемащия го отвлечено познание и чрез трансперентността, която засегахме като метод в горния параграф, достига до обратната връзка за отработеното. Едни други те се поставят в специална епистемична позиция спрямо интенционално подготвеното познание, *vis-à-vis*, което винаги може да бъде модифицирано в импровизиране, като отново може да подходим към своеобразна подмяна на понятието *метафорично* с „метафизично“.

Метафоричното се родее и с дескриптивното. „Ако за тях кажем, че са синонимни варианти за разнообразяване на повествованието чрез избягване на повторенията, само ще сме започнали“ (Гърдев, 2009: 90). Когато в даден текст битува „празнота“ или „линейност“ на изведеното, образованият и многопластов човек пристъпва към комплициране на мисловното си, което извежда като реч през и от себе си. Много хора, но личности, не само в академичния свят, но и извън него, търсят изцяло целенасочено да строят изказванията си изкусно, но и същевременно да общуват обратно с такива, които да им връщат същото, а именно дескрипции, носещи експресивни или естетически конотации. Метафоричното в познанието се оказва конституиране на красивото в езика, с уговорката, че усложненото (като мисъл) също е носител на същото това красиво. Към удоволствието на употребяващия метафоричност и неговото авторово майсторство в тази служба, „често се добавя и известно напрежение при разчитането на дескрипцията, защото тя изисква съотнасяне с даден момент от повествованието или с подсказна някъде другаде в разказа характеристика“ (Гърдев 2009, 90-91). За да си служиш с метафори и да умееш правилно да ги интерпретираш, неминуемо е нужна концентрация и осмисляне на интенционално зададения смисъл. Участниците в метафоричната диалогичност общуват на език от по-висш порядък. Да си позволим да наречем първопричинителят на метафорично в общуването между двама (и повече) „вездесъщ автор“. Вездесъщ със значението си на „можещ всичко“-един поглед, който представя гъвкавостта на мисленето през въображението, пластичността на езиковия материал. Изследването тук би се усложнило, ако бъде засегната и реалността при употребата на метафоричното в *чуждия* език, но нека това остане като възможност за задълбочаване на проблема в съответния за това момент. „При усвояването на чужд език и при формирането на хипотези за процесите, които протичат-езиково и ментално, се задава въпросът: „какви са критериите при вземане на решение, показващи, че даден индивид притежава езиково умение, и то такова, че да разбере чуждата реч?“ Нещата се усложняват, когато се възприема чрез импринтинг досега нечувана фраза или напълно непознат език“ (Райнов 2000, 108).

Нужно е да стане ясно, че метафората не е субституция, т.е. нейна цел не е да замести „казване-на-едно-вместо-друго“. Онтосно, метафората притежава свое собствено битие, тя е на-товарена със собствени смисли и като похват в езика служи за въвеждане на комплицираност на мисълта, модифицирана в речево изказване, което носи познавателно удоволствие на онези, които си служат с нея. За да се построи метафора, обаче в езика, то е нужно тя да стъпва върху базата език. Защото инструментариумът нужен за формиране на подобно изказване са именно думите и техните комбинации във фрази и изрази. „Метафората не започва на чисто, не е „голям взрив“, защото винаги вече разчита на и пряко експлоатира познатите, повторимите, буквалните значения на обикновения език. За да проработи метафората „корен дълбоко в небето, бял и червен или жълт...“, трябва да се активират определени семантични и синтактични предзнания, трябва да се активират баналните значения на „корена“, „небето“, „цветовете“ (Вацов 2021, 110). Така асоциативно наум се задействат посоки на смисъл, които ни помагат да прочетем стиха като метафора, а не като безсмислица.

В статията си „Метафората“, Дейвид Хилс говори за *перифразирането* (Hills 2022). Отнася се до обясняване на част от съдържанието отново, без да се променя действителното му значение. Когато „обработката“ на метафората достигне до такова решение, това той нарича „перифразиране на оригиналите“. Дава пример с пасаж от Библията. Тогава целта е метафората да се адаптира към перцепцията на възприемащия.

Друг момент, който Хилс засяга тук е употребата на метафоричното в поезията или когато може да се окажем „загубени в превода“ (what's lost in translation) (Hills 2022). Паметта на формите при метафоричното е от особено значение, когато тя задава еднозначно разбиране за възприемащия. И по веригата от отделния човек към колективното, от силна значимост е тази памет да остане в специфичната си рамкираност, за да се осъществява декодиране на метафоричното послание по лесен и достъпен път.

Когато една метафора не може да се разбере в автентичния момент на реализираща се диалогичност между двама (и повече), Хилс нарича това „непродуктивна тишина“ (unproductive silence). За тези случаи е приложима и тезата на Клифърд, че „Ако нашият опит е такъв, че не може да бъде изпълнен консистентно с доказателства, онова, което ни остава е правото да заключим, че вероятно някъде грешим“ (Clifford 190, 205).

Разбира се, това създава напрежение, защото все един от засегнатите в диалогичната интеракция ще „изстрада“ своя автентичен смисъл, което ще го постави в ситуация, в която по-нататъшното плодотворно общуване ще бъде възпрепятствано. Това като компенсаторен поглед. „Не е такава и способността да схващам или разбирам, понеже няма съмнение, че всичко, което схващам, аз го схващам, както трябва, и не е възможно да се мамя в това. Но тогава откъде произлизат моите заблуди? Очевидно единствено от това, че волята е много по-широка и по-просторна от разсъдъка и аз не я удържам в същите граници, а я разпростирам и върху неща, които не разбирам“ (Декарт 1994, 129-130).

Друг автор, който размишлява по проблема относно метафоричното в реалността на езика е Адам Сенет. Статията от 2023 г. с името „Двусмислие“ (*Ambiguity*) (Sennet, 2023) представя дву-природната същност на метафората в една от точките от съдържанието или „Метафората и небуквалната ѝ употреба“, в съответствие с търсенето тук. Сенет говори за т.нар. „мъртви метафори“ или такива думи, фрази или изрази, които определено буквално не означават това, което „оповестяват“, а са изградени от несъществуващо за реалността на езика значение. По-горе споменахме колко трудно ще е да се навлезе в метафоричността, която предоставя изучаването на чужд език, но тук ще представим поне един пример, за да онагледим какво Сенет има предвид под „мъртва метафора“. Съставно-съществителната дума *deadline* е видимо натоварена с *двусмислие* имайки предвид едноименното заглавие на труда на философа. В своя буквализъм Сенет описва израза като крайната линия, която даден човек, прекрочвайки, следва да открие смъртта. Но метафорично, както за носителите на езика, така и за изучаващите го, *deadline* означава „краен срок“ по изпълнение да дадена задача. Тук „мъртвият“ смисъл на метафората се явява като заключена от своя буквализъм. По-скоро „мъртъв“ може да се разглежда като „неупотребяем“, още неактивен, не-оживен, избягал от буквалния си семантичен заряд.

Чрез метафората ние изобразяваме чужд референт, а чрез паметта на формите, които метафоричното пази, изразът остава фикционално услужлив в езика. Всеки ползвател на метафорично в своята интеракция с другия, била тя речева или писмена, е нужно да прави дистинкция между буквализъм и скрито предзададено послание, което метафизично притежава своя запаметена форма на смисъл, както и латентни ментални представи.

Не е далеч и *елиптичният* езиков усет, който метафоричното носи. Елиптичните изрази или изречения са онези, в които някои части се изпускат поради подразбиране или повторение. Явлението, при което се изпускат части от преднамереното се нарича „елипса“. Така и онези, които майсторски владеят въвеждане на метафорично в езика през речта (или писмеността) могат да достигнат до загатване на интенционалното си като пристъпят към този подход. Но паметта на формата при декод на дадената метафора остава и възприемащият следва да разбере правилно преднамерено зададеното от нейния „вездесъщ“ автор, както споменахме по-горе. Разбирането е цялостен процес на „Не може стриктно да се каже къде започва и къде свършва една метафора, нито кои точно са съставните ѝ части“ (Вацов 2021, 124).

Метафоричният изказ отваря възможности за значение на думите, конституенти в изказа. Задейства се асоциативна ориентираност, което спомага за разбиране на скритото в метафората. Паметта на формите при метафоричното и категоричното сингуларно значение, което то носи, ще

поставя веднъж отворени значенията да се връщат към „себе си“. „Образцовите метафори-тези, които са се канонизирали като метафори „в собствен смисъл“-всъщност са езикови откъси, които „запечатват“ една базисна инфинитивност на речта“ (Вацов 2021, 130).

В тази езикова игра, употребата на метафори, Вацов говори и за *обичайните* и *най-банални* метафорични изкази, които при честа употреба сякаш губят мистичното си съотнасяне. Тук той говори за рутината на употребата им, която не среща съпротиви. „Метафоричността в този смисъл е също и условие за възможност на буквалността: защото какво друго е буквалността, ако не директно заковаване на едно банално значение към нещо тук и сега в света“ (Вацов 2021, 131).

Но метафоричният ефект е също така условие за възможност и ако не на *безсмислицата*, то поне на метафизична „смыслеца“. Тук *безсмислица* не означава анихилиране на мисловен концепт през изказ и неговото абдикиране в нулев обем смисъл, а работа с отвъд-определеното, което буквално е едно, но метафизично усвоено е друго и въщност „себе си“. „Вида изказване, разбира се, не е вид безсмислица, при все че, както ще видим злоупотребата с него може да породи специфични разновидности на безсмислицата. То по-скоро принадлежи към т.нар. *маскиращи се* изказвания“ (Остин 1996,15).

Неминуема е известната маскираност на коя да е метафора, тъй като привидно тя е носител на буквалност, но дешифрирайки я, изниква съвсем различна смисло-зададена постройка. Именно това доказва още веднъж нейната западетена форма при употреба, защото фиксирана в езика, метафората е посланик на свое сингулярно значение с отвлеченост при разбирането, но поради своята памет за колективното, лесно достъпна за „прочит“. Паметта на формите при метафоричното не следва да бъде „отслабена“ с времето, а напротив-отстояваща своята канонизация, за да не се изгуби в превода колективният човек.

ЛИТЕРАТУРА/REFERENCES:

Бузов, В. (2004). Основни теми и проблеми в съвременната аналитична философия на езика. В: *Философия и език. В. Търново: Издателство: „Св. св. Кирил и Методий“*, стр. 65-90// Vuzov, V. (2004). Osnovni temi i problemi v savremennata analitichna filosofiya na ezika. V: *Filosofiya i ezik. V. Tarnovo: Izdatelstvo: „Sv. sv. Kiril i Metodiy“*, str. 65-90 Вацов, Д. (2021). *Силите на речта*. София: Издателство: „Изток-Запад“/ Silite na rechta

Гърдев, С. (2009). *Езикови структури. Пътища и граници на смисъла*. В. Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“// Gardev, S. (2009). *Ezikovi strukturi. Patishhta i granitsi na smisala. V. Tarnovo: UI „Sv. sv. Kiril i Metodiy“*

Декарт, Р. (1994). Беседа върху метода. В: *Европейска философия XVII-XVIII в. Антология. Том 1*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, стр. 91-167// Dekart, R. (1994). *Beseda varhu metoda. V: Evropeyska filosofiya XVII-XVIII v. Antologiya. Tom 1. Sofiya: UI „Sv. Kliment Ohridski“*, str. 91-167

Казанджиев, С. (2004). *Пред извора на живота*. София: „Захарий Стоянов“// Kazandzhiev, S. (2004). *Pred izvora na zhivota. Sofiya: „Zahariy Stoyanov“*

Остин, Дж. (1996). *Как с думи се вършат неща*. София: ИК: „Критика и Хуманизъм“// Ostin, Dzh. (1996). *Kak s dumii se varshat neshta. Sofiya: IK: „Kritika i Humanizam“*

Райнов, В. (2000). *Постструктурализъмът и езиковата теория*. София: Книгоиздателска къща „Труд“// Raynov, V. (2000). *Poststrukturalizmat i ezikovata teoriya. Sofiya: Knigoizdatelska kashta „Trud“*

Clifford, W. (1901). *Lectures and essays*. London

Hills, David, “Metaphor”, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2022 Edition), Edward N. Zalta & Uri Nodelman (eds.), URL = <<https://plato.stanford.edu/archives/fall2022/entries/metaphor/>>.

Sennet, Adam, “Ambiguity”, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2023 Edition), Edward N. Zalta & Uri Nodelman (eds.), URL = <<https://plato.stanford.edu/archives/sum2023/entries/ambiguity/>>.